

Dator, klass, kön och ålder

LO / Löne- och välfärdsenheten – september 2002
Sven Nelander / Ingela Goding / Ove Ivarsen

Innehållsförteckning:

<i>Sammanfattning</i>	3
<i>Vad rapporten bygger på</i>	6
<i>DATOR I HEMMET</i>	7
Starkast ökning bland LOs medlemmar	7
Allt fler Internetanvändare	9
Många olika användningssätt för datorn i hemmet	9
Sambanden med klass och kön	11
Stora generationsskillnader	13
Barn i familjen har betydelse	15
Stora skillnader mellan olika fackförbund	15
<i>DATOR I ARBETET</i>	17
Kraftigt ökad datoranvändning på jobbet – men stora skillnader mellan olika grupper	17
Hur lång tid per arbetsdag arbetar man vid datorn?	20
<i>Vilka som helt saknar datorerfarenhet</i>	21
<i>LO och IT-FRÅGORNA</i>	25

Sammanfattning

LO har under ganska många år studerat de anställdas *datoranvändning i hemmet och på arbetet*. Nu kan vi följa upp resultaten och visa vad som har hänt.

Underlaget är, liksom tidigare, frågor som ställts till ett slumpmässigt urval i *besöksintervjuer* av Statistiska centrallbyråns (SCBs) *väl utbildade och mycket erfarna intervjuare*.

Siffrorna för år 2001 har just blivit klara och man kan konstatera att datoriseringen av det svenska samhället fortsätter i snabb takt. Resultaten visar till exempel att *såväl tillgången till dator i hemmet som den faktiska användningen* (till exempel genom utnyttjande av Internet) har *ökat starkt* även under de allra senaste åren.

Om man ser till de sju åren sedan 1994 (för vilka det finns exakt jämförbara siffror) har andelen LO-medlemmar med tillgång till dator i hemmet *nästan femdubblats* - från 15 procent till 73 procent. I absoluta tal innebär det en ökning på mer än en miljon LO-medlemmar.

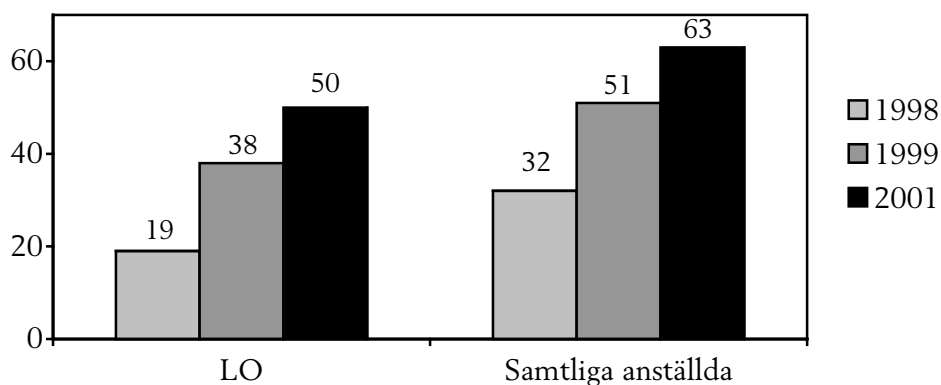
Även bland tjänstemännen inom TCO och SACO har skett en kraftig ökning – dock långtifrån lika stor som bland LO-medlemmarna. Slutsatsen blir alltså att de *klassmässiga skillnaderna* har minskat mycket påtagligt under den studerade perioden. Om vi ser till *samtliga anställda* är ökningen från 28 till 81 procent.

Har tillgång till dator i hemmet. Procent

	1994	1997	1999	2001
LO	15	36	65	73
TCO	34	53	85	88
SACO	51	69	91	89
Samtliga anställda	28	48	76	81

Internetanvändningen kan vi belysa sedan 1998. Under de tre åren sedan dess, alltså perioden 1998-2001, har andelen anställda som *själva använt Internet i hemmet* under de senaste tolv månaderna ökat från 32 till 63 procent – alltså så mycket som ungefär en fördubbling under denna korta tid (se diagram nedan).

Har själv använt Internet i hemmet under senaste året

Om vi ser till *LO-medlemmarna* har ökningen varit ännu större – från 19 till 50 procent.

Resultaten visar sammanfattningsvis, med stort eftertryck, att Internetanvändningen i hemmet har ökat kraftigt. Det gäller bland både arbetare och tjänstemän, kvinnor och män och samtliga åldersgrupper. Det gäller således också i den äldsta åldersgruppen 50-64 år, vilket måste ses som mycket positivt.

Men *skillnaderna mellan olika grupper* är fortfarande stora. Till exempel framgår det att det är dubbelt så vanligt bland SACOs män som bland LOs kvinnor att själv använda Internet i hemmet (84 procent bland SACO-männen mot 42 procent bland LO-kvinnorna). Om vi ser till andelen som använder Internet i hemmet minst någon gång i veckan ökar denna skillnad ytterligare (70 procent bland SACO-männen jämfört med 28 procent bland LO-kvinnorna).

Så mycket som hälften av LOs medlemmar *använder alltså inte alls* Internet i hemmet. Bland LOs kvinnor är andelen nästan 60 procent och bland LO-kvinnor i åldersgruppen 50-64 år så hög som 80 procent. *Generationskillnaderna* är överhuvudtaget stora vad gäller datoranvändningen.

Rapporten visar, som framgår av tablan nedan, att också *datoranvändningen på jobbet* har ökat kraftigt. Under den förhållandevis långa tidsperiod på drygt fjorton år som vi här kan överblicka (1986/87 – 2001) har andelen *LO-medlemmar* som använder dator i arbetet mer än tredubblats – från 12 till 39 procent. Under de allra senaste två åren (1999- 2 001) har andelen ökat från 33 till 39 procent, alltså med så mycket som sex procentenheter, vilket är en *markant snabbare ökning än under tvåårsperioden dessförinnan*.

Använder dator i arbetet. Procent

	1986/87	1990/91	1994	1997	1999	2001
LO	12	16	24	30	33	39
TCO	43	62	72	79	84	86
SACO	38	52	74	83	87	90
Samtliga anställda	25	35	47	55	58	63

Också bland TCOs och SACOs medlemmar har andelen som använder dator i arbetet ökat starkt.

Nästan 65 procent av *alla anställda* använder nu dator i sitt jobb. För drygt fjorton år sedan var siffran endast 25 procent. Det är en genomgripande förändring som här har ägt rum.

Men skillnaderna mellan olika grupper är här *ännu mycket större* än vad gäller datoranvändning i hemmet. Ungefär 85 procent av TCOs medlemmar och 90 procent av SACOs medlemmar använder dator i sin arbeten, vilket kan jämföras med ungefär 40 procent bland LO-medlemmarna.

Resultaten innebär att *ungefär sex av tio LO-medlemmar – 61 procent – inte använder dator i sina arbeten*. Av de LO-medlemmar som använder dator i arbetet utnyttjar hälften denna mindre än en timme per dag. Man kan ställa sig frågan varför den nya tekniken fortfarande i så förhållandevis liten utsträckning tas i anspråk i LO-medlemmars jobb?

I rapportens avslutande resultatavsnitt visas att 15 procent av alla anställda *helt saknar datorerfarenhet* - det vill säga de använder varken dator på jobbet eller i hemmet. Men skillnaderna mellan olika grupper är *utomordentligt stora* framgår av den klass- och könsanalys som görs. Andelen som är i den här situationen är nästan 35 procent bland LOs kvinnor mot inga alls bland SACOs män.

En uppdelning efter *ålder* förstärker olikheterna ytterligare. Så mycket som 45 procent av LO-kvinnor i åldersgruppen 50-64 år saknar helt datorerfarenhet och drygt 35 procent av LO-män i samma ålder.

I de *fackförbund* som jämförs i rapporten är andelen som varken använder dator i jobbet eller i hemmet högst i Kommunal med ungefär 35 procent. Men också i förbund som Handels och Metall saknar var femte medlem eller mer helt datorerfarenhet.

Indelning efter *familjetyp* visar att det är oerhört mycket vanligare i arbetarfamiljer med barn än i tjänstemannafamiljer att föräldrarna helt saknar datorerfarenhet. Detta ger också väsentligt olika förutsättningar för barnen.

Det står klart att erfarenhet av datoranvändning är en viktig resurs både i arbetslivet och samhället i övrigt. Omvänt kan avsaknad av sådan erfarenhet komma att bli ett allvarligt handikapp.

I det kunskapssamhälle som vi med full fart är på väg in i är information en mycket viktig tillgång. Kunskap ger makt och möjligheter. Det är viktigt att bevaka att vi inte får en ny skiktning i samhället - "en informationsklyfta" - en situation där de redan starka får del av allt det nya medan andra ställs utanför.

En utomordentligt viktig uppgift blir att göra den nya tekniken tillgänglig för fler. I ett avslutande avsnitt beskrivs mycket kortfattat hur LO arbetar med IT-frågorna.

Vad rapporten bygger på

Grunden för rapporten är intervjuer med ett slumpmässigt urval av den svenska befolkningen som statistiska centralbyrån (SCB) gjort inom ramen för undersökningarna av levnadsförhållandena. De intervjuade har år 2001, i intervjuer som är fördelade under hela året, tillfrågats om de *använder dator i arbetet* och om *de har tillgång till dator i hemmet*. Det har också ställts frågor om tillgång och användning av *Internet* i hemmet. Frågorna ställs i besöksintervjuer som genomförs av SCBs väl utbildade och mycket erfarna intervjuare.

Vad gäller *dator i hemmet* ställdes först följande fråga:

"Har Du i hemmet tillgång till dator?"

De som svarade ja fick frågan:

"Har Du i hemmet tillgång till Internet?"

De som svarade att de i hemmet har tillgång till Internet fick också följdfrågan:

"Har Du under de senaste 12 månaderna använt datorn på fritiden för att utnyttja Internet?"

De som svarade att de har tillgång till dator i hemmet fick därutöver frågorna:

"Har Du under de senaste 12 månaderna använt datorn på fritiden för att:

- ordbehandla, kalkylera, rita eller skapa bilder?
- spela spel?"

Svarsalternativen var:

- nej, ingen gång
- någon gång i kvartalet eller mer sällan (1-5 gånger)
- någon gång i månaden eller oftare (6-20 gånger)
- någon gång i veckan (21-60 gånger)
- flera gånger i veckan (61- gånger)

Om *dator i jobbet* ställdes följande frågor:

"Brukar Du arbeta vid bildskärm i Ditt arbete, t ex vid terminal, persondator, ordbehandlare eller annan typ av bildskärm?"

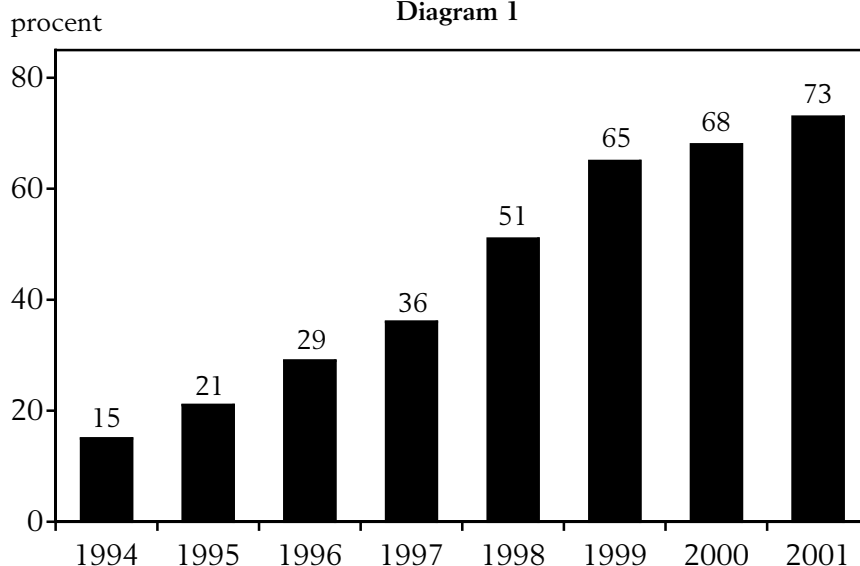
"Ungefär hur många timmar per dag brukar du arbeta vid bildskärm?"

DATOR I HEMMET

Starkast ökning bland LOs medlemmar

Sedan 1994 har det skett mycket stora förändringar. Mellan 1994 och 1995 ökade andelen *LO-medlemmar* med tillgång till dator i hemmet från 15 till 21 procent, mellan 1995 och 1996 från 21 till 29 procent, mellan 1996 och 1997 från 29 till 36 procent, mellan 1997 och 1998 från 36 till 51 procent, mellan 1998 och 1999 från 51 till 65 procent, mellan 1999 och 2000 från 65 till 68 procent och mellan 2000 och 2001 från 68 till 73 procent ((diagram 1). Det innebär så mycket som nästan en femdubbling på en så kort tid som sju år. I absoluta tal innebär det en ökning på mer än en miljon LO-medlemmar.

Har tillgång till dator i hemmet. Procent av LO-medlemmar.
Diagram 1

Tablå 1 visar att även bland medlemmar i TCO och SACO har ökningen mellan 1994 och 2001 varit mycket betydande – för TCO från 34 till 88 procent och för SACO från 51 till 89 procent. Förändringarna har alltså varit allra starkast bland LO-medlemmar och det innebär att de klassmässiga skillnaderna har minskat klart.

Tablå 1 Har tillgång till dator i hemmet. Procent

	1994	1997	1999	2001
LO	15	36	65	73
TCO	34	53	85	88
SACO	51	69	91	89
Samtliga anställda	28	48	76	81

Om vi ser till *hela gruppen löntagare* har andelen som har tillgång till dator i hemmet ökat från 28 till 81 procent under perioden 1994-2001. Möjligheterna att hyra dator av arbetsgivarna har varit viktiga för denna utveckling. En LO-rapport som utkom under förra året ("Om klyftor i informationssamhället") visade att av anställda med dator i hemmet hyr så mycket som 40 procent denna dator av arbetsgivaren genom löneavdrag.

En intressant fråga är om förändringarna har varit likartade för *olika typer av hushåll* eller om vi här kan se några skillnader.

I tablå 2 framgår att ökningen genomgående har varit stark om vi ser till perioden som helhet. Det gäller för alla typer av hushåll. Under den senaste tvåårsperioden, mellan 1999 och 2001, har det dock det varit en minskning bland ensamstående LO-medlemmar med barn, och bland gifta/samboende med många barn (tre barn eller fler) har det knappast skett någon förändring alls. Det finns mycket som talar för att det här är ekonomin som lagt hinder i vägen. Just de här två grupperna är de som har den allra lägsta inkomststandarden.

Tablå 2 Har tillgång till dator i hemmet. Procent av LO-medlemmar

	1994	1997	1999	2001
<u>Gifta/samboende</u>				
Utan barn	10	31	56	69
Med 1 barn	23	49	83	90
Med 2 barn	20	57	88	92
Med 3 barn eller fler	26	50	92	93
<u>Ensamstående</u>				
Utan barn	11	17	41	51
Med barn	11	36	73	65

I alla de olika *fackförbund* som vi kan jämföra har andelen med tillgång till dator i hemmet ökat kraftigt sedan 1994. I de LO-förbund som jämförs är det fråga om en fyr- eller femdubbling. Det här framgår av tablå 3.

Tablå 3 Har tillgång till dator i hemmet. Procent

	1994	1997	1999	2001
Metall	15	32	64	78
Handels	15	32	62	70
SEKO	19	44	80	87
Kommunal	16	38	61	71
Industritjänstemän	39	57	86	88
Läraryrket	40	52	90	91
Kommunaltjänstemän	32	47	78	82

Allt fler Internetanvändare

Vi ska också belysa hur stora *förändringarna* är för olika grupper vad gäller tillgång till och användning av *Internet i hemmet*. Frågor om Internet ställdes först i 1998 års undersökning. Det visar sig i tablå 4 att för alla grupper har såväl *tillgången till* Internet som *användningen av* Internet ökat mycket starkt mellan 1998 och 2001. Till exempel framgår att fem av tio LO-medlemmar själva har använt Internet i hemmet mot knappt två av tio LO-medlemmar för tre år sedan.

Mycket glädjande är också att Internetanvändningen har ökat starkt i den äldsta åldersgruppen 50-64 år.

Tablå 4 Tillgång till och användning av Internet i hemmet. Procent

	Tillgång till Internet i hemmet			Har själv använt Internet i hemmet under senaste året		
	1998	1999	2001	1998	1999	2001
<i>Alla anställda</i>	36	60	71	32	51	63
LO	26	48	62	19	38	50
TCO	46	68	79	38	59	72
SACO	53	78	82	47	72	78
LO-kvinnor	25	47	58	14	31	42
LO-män	27	48	66	24	43	57
TCO-kvinnor	43	65	78	33	54	69
TCO-män	52	71	81	46	68	76
SACO-kvinnor	48	76	80	37	64	72
SACO-män	59	80	85	57	78	84
LO-kvinnor 18-29år	23	44	58	22	37	54
LO-kvinnor 30-49 år	33	59	67	17	37	50
LO-kvinnor 50-64 år	14	29	45	3	17	25
LO-män 18-29 år	27	53	66	25	51	65
LO-män 30-49 år	34	56	73	31	51	65
LO-män 50-64 år	18	28	54	13	21	38

Många olika användningssätt för datorn i hemmet

Som redovisats ovan har nästan tre av fyra LO-medlemmar – 73 procent - tillgång till dator i hemmet. Men som framgår av tablå 5 är andelen *som själva använt datorn* under de senaste tolv månaderna 60 procent. Man kan alltså dra den slutsatsen att 13 procent av LO-medlemmarna har tillgång till dator i hemmet utan att själv använda den. Det kan till exempel vara så att det istället är barnen som använder datorn. Ett annat alternativ är att det är en vuxen i familjen som använder datorn, medan den andre helt står utanför.

Man kan också utläsa av tablå 5 att 50 procent av LO-medlemmarna har själva *använt sig av Internet* på datorn i hemmet under det senaste året, nästan 40 procent har själva använt datorn för *ordbehandling, kalkyler, ritande och skapande av bilder* och ungefär lika många för att *spela spel*.

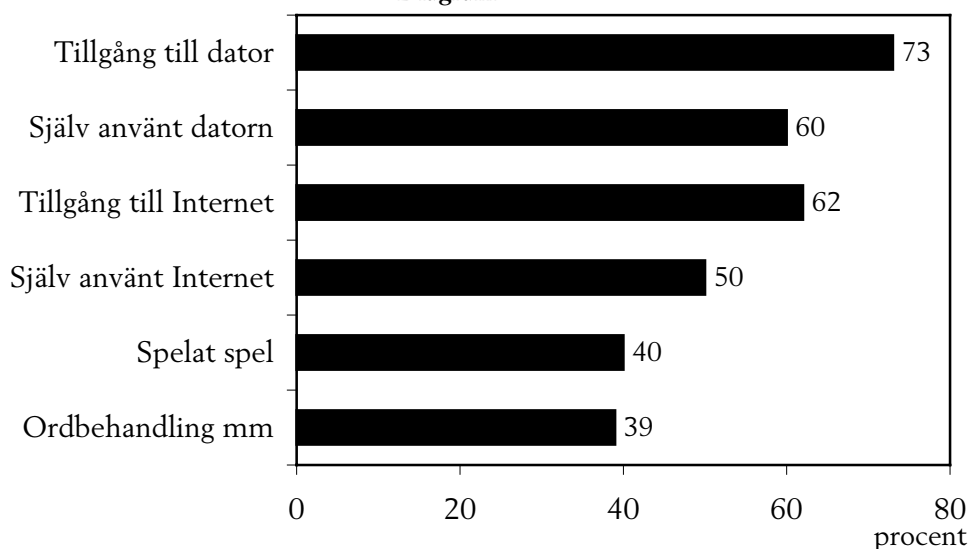
Tablå 5 Tillgång till dator i hemmet – och hur denna används. Procent

	Har tillgång till dator	Har själv använt dator i hemmet under senaste året	Har tillgång till Internet	Har själv använt Internet senaste året	Har själv använt datorn för att spela spel	Har själv använt datorn för ordbehandling m m
LO	73	60	62	50	40	39
TCO	88	81	79	72	39	65
SACO	89	83	82	78	36	75
Samtliga anställda	81	73	71	63	40	55

Vad gäller LO-medlemmar illustreras huvudresultaten på ett mera åskådligt sätt i diagram 2.

Tillgång till dator i hemmet och hur denna används.
LO-medlemmar.

Diagram 2

I tablå 5 framgår också hur stor del av TCO- och SACO-medlemmar som själva använt datorn i hemmet och på vilket sätt den använts. Vi kan konstatera att även bland tjänstemännen är en del som har tillgång till dator i hemmet utan att själva använda den (8 procent bland TCO-medlemmarna och 5 procent bland SACO-medlemmarna).

I tablå 5 redovisas hur stor andel som själva använt Internet minst någon gång under det senaste året. Om vi istället hade sett på andelen som *ofta* använder Internet hade skillnaderna mellan de olika grupperna blivit större. Andelen som själva använder Internet i hemmet *minst en gång i veckan* är 35 procent för LO, 50 procent för TCO och 63 procent för SACO. För hela gruppen anställda är siffran 44 procent. Detta framgår av tabell 1 i tabellbilagan i slutet av rapporten.

Sambanden med klass och kön

Vi ska gå vidare och dela upp materialet något ytterligare. I tablå 6 gör vi en samtidig uppdelning efter facklig tillhörighet och kön.

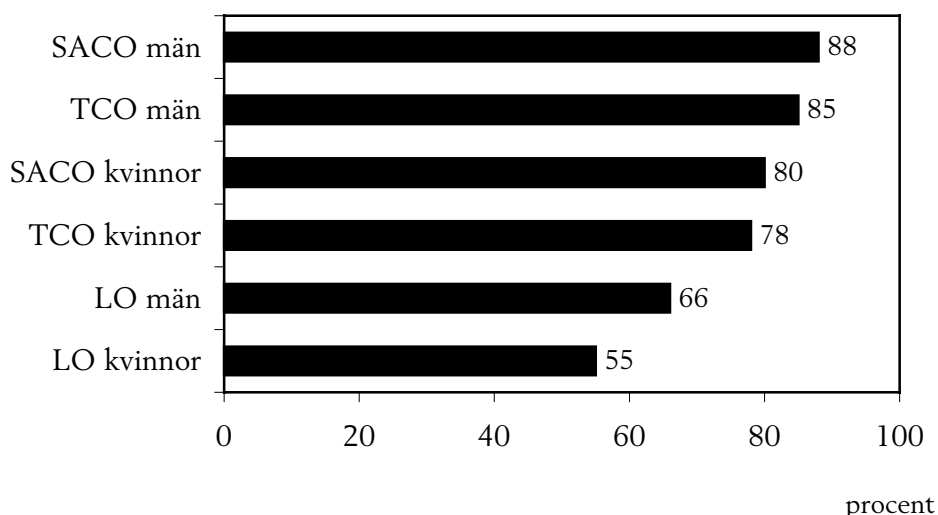
Tablå 6 Tillgång till dator i hemmet – och hur denna används. Procent

	Har tillgång till dator	Har själv använt dator i hemmet under senaste året	Har tillgång till Internet	Har själv använt Internet senaste året	Har själv använt datorn för att spela spel	Har själv använt datorn för ordbehandling m m
LO						
Kvinnor	70	55	58	42	33	35
Män	75	66	66	57	46	43
TCO						
Kvinnor	86	78	78	69	31	62
Män	90	85	81	76	52	69
SACO						
Kvinnor	87	80	80	72	30	68
Män	92	88	85	84	43	81

Man kan här bland annat se att *kvinnorna i mindre utsträckning än männen* själva använt dator i hemmet under det senaste året. Bland LO-medlemmar är skillnaden nio procentenheter (55 procent för kvinnor och 66 procent för män). En klar skillnad mellan könen finns också inom TCO och SACO. Detta illustreras i diagram 3.

Har själv använt dator i hemmet under senaste året

Diagram 3

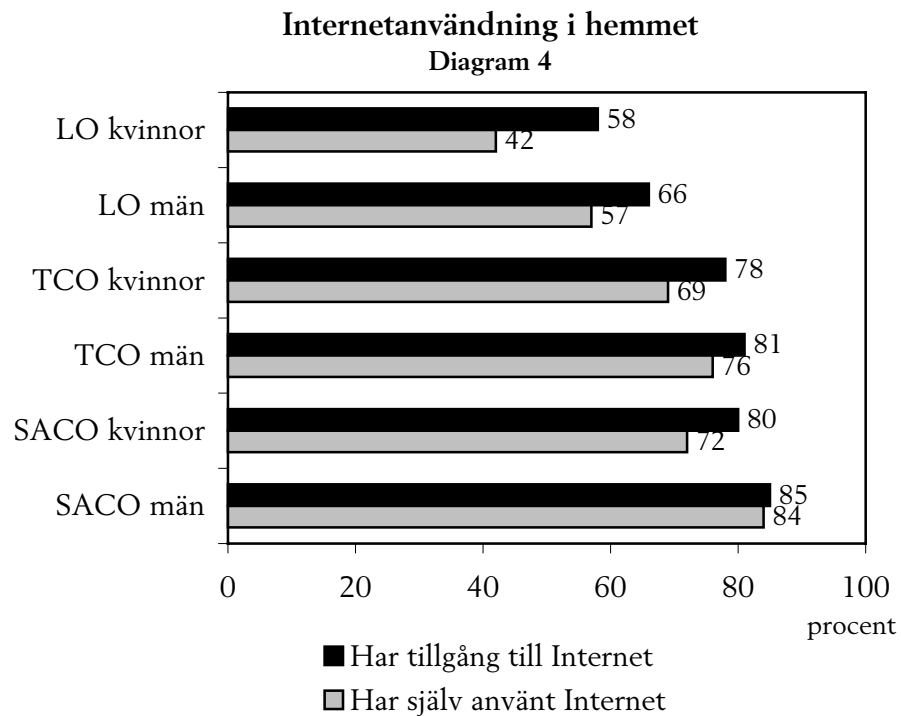

En lägre andel kvinnor än män har också använt datorn för ordbehandling, kalkyler eller bilder liksom för att spela spel (tablå 6).

Även vad gäller Internet finns stora klass- och könsmässiga skillnader, vilket framgår av diagram 4. Mycket *påtagligt* är att skillnaderna mellan kvinnor och män är betydligt större ifråga om *användning* av Internet än vad gäller *tillgång* till Internet.

Sammanfattningsvis verkar det finnas något som gör att kvinnorna inte i samma höga grad som männen använder datorn där sådan finns. Sannolikt har ett traditionellt könsrollsmönster inom familjen betydelse.

Så här är andelarna som själva *använder Internet i hemmet minst en gång i veckan*: LO-kvinnor 28 procent, LO-män 41 procent, TCO-kvinnor 45 procent, TCO-män 58 procent, SACO-kvinnor 56 procent och SACO-män 70 procent (tabell 2 i bilagan).

Stora generationsskillnader

Resultaten visar med eftertryck att användning av dator i hemmet har ett *mycket tydligt samband med ålder* (tablå 7). Särskilt i den äldsta åldersgruppen är det en mycket hög andel som inte alls använder dator i hemmet.

Tablå 7 Tillgång till dator i hemmet – och hur denna används. Procent av LO-medlemmar

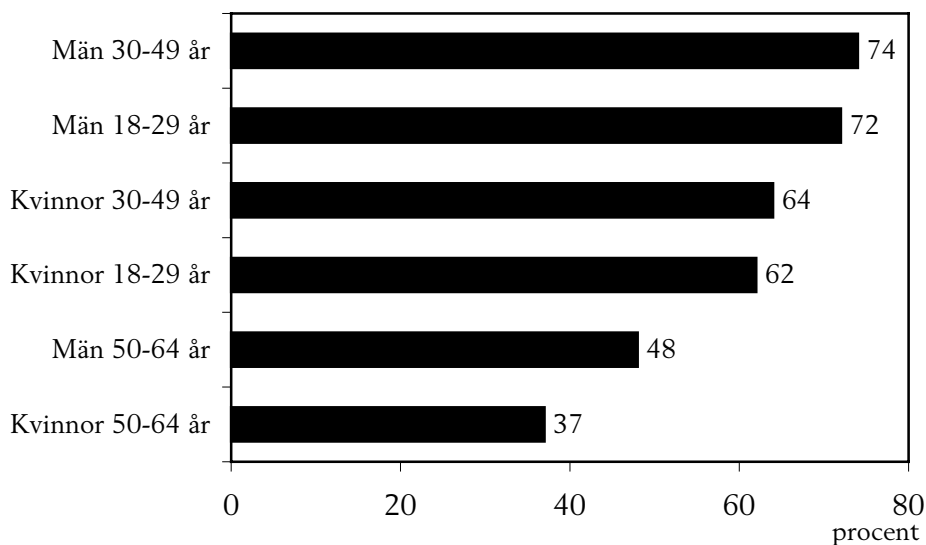
	Har tillgång till dator	Har själv använt dator i hemmet under senaste året	Har tillgång till Internet	Har själv använt Internet senaste året	Har själv använt datorn för att spela spel	Har själv använt datorn för ordbehandling m m
Kvinnor						
18-29 år	68	62	58	54	38	39
30-49 år	79	64	67	50	36	44
50-64 år	55	37	45	25	26	19
Män						
18-29 år	74	72	66	65	55	48
30-49 år	83	74	73	65	53	48
50-64 år	64	48	54	38	27	30

Om vi ser på andelarna som använt datorn i hemmet minst någon under det senaste året och *rangordnar* dessa, blir utfallet som framgår av diagram 5.

Har själv använt dator i hemmet under det senaste året.

LO-medlemmar.

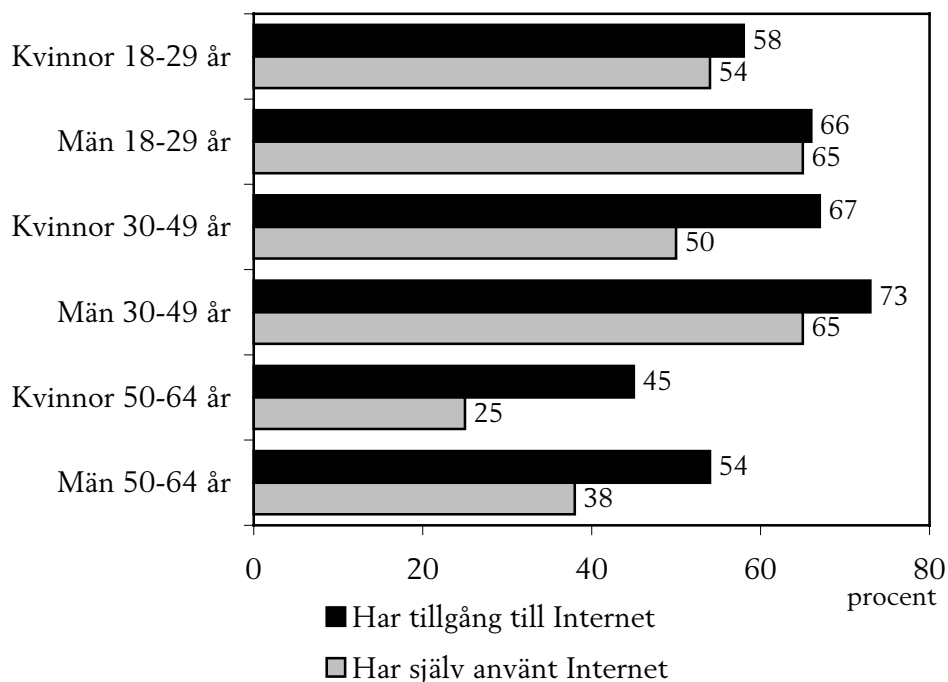
Diagram 5

På ett mycket tydligt sätt framgår att det är de äldre – de som är 50 år och äldre – som kraftigt avviker från övriga. Datoranvändning är alltså *i hög grad en generationsfråga*.

Även *användning av Internet* har starkt samband med ålder. Bland unga LO-medlemmar har nästan alla någon gång ha använt sig av Internet under förutsättning att datorn i hemmet har tillgång till detta. Bland de lite äldre, särskilt gäller detta kvinnorna, utnyttjas möjligheten i mycket mindre utsträckning. Detta åskådliggörs i diagram 6.

Internetanvändning i hemmet. LO-medlemmar.
Diagram 6

Andelen som själva *använder Internet minst engång i veckan* är högst bland yngre män (54 procent) och lägst bland kvinnor i åldersgruppen 50-64 år (15 procent). Det här kan man utläsa i tabell 3 i tabellbilagan.

Barn i familjen har betydelse

Också *familjesituationen* har betydelse för dataanvändningen (tablå 8). Andelen som själv har använt dator i hemmet under det senaste året är högst i familjer med barn, likaså andelen som själv har använt Internet på datorn därhemma.

Andelen som själva *använder Internet minst någon gång i veckan* är högst bland gifta/samboende med flera barn (tabell 4 i bilagan).

Tablå 8 Tillgång till dator i hemmet – och hur denna används. Procent av LO-medlemmar

	Har tillgång till dator	Har själv använt dator i hemmet under senaste året	Har tillgång till Internet	Har själv använt Internet senaste året	Har själv använt datorn för att spela spel	Har själv använt datorn för ordbehandling m m
<u>Gifta/samboende</u>						
Utan barn	69	57	60	46	37	32
Med 1 barn	90	72	82	64	44	47
Med 2 barn	92	78	82	64	53	54
Med 3 barn el fler	93	78	75	67	55	53
<u>Ensamstående</u>						
Utan barn	51	44	42	36	31	31
Med barn	65	52	51	40	27	30

Stora skillnader mellan olika fackförbund

Det finns markanta skillnader mellan olika *fackförbund*. Andelen som *själv har använt dator i hemmet* är bland de sju jämförda fackförbunden i tablå 9 högst i Lärarförbundet (84 procent) och lägst i Handelsanställdas Förbund och Kommunal (55 procent eller något mer).

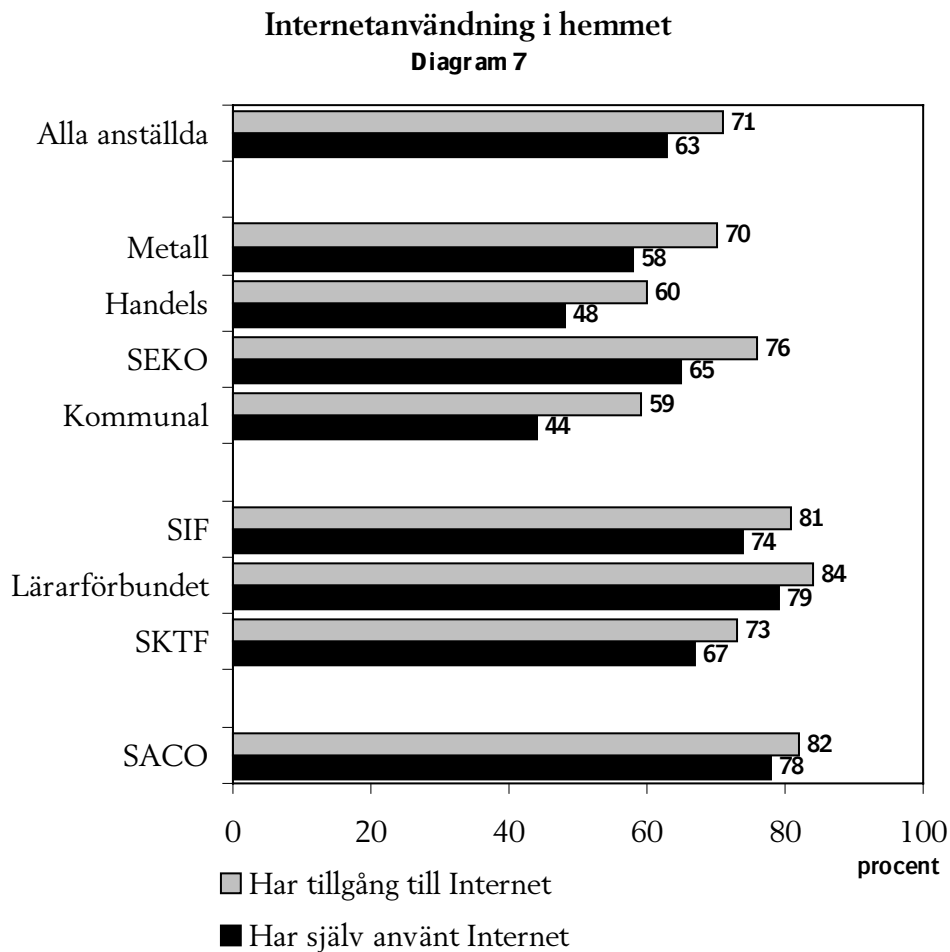
Tillgången till Internet i hemmet är också mycket olika. Lärarförbundet och Industritjänstemannaförbundet ligger högst med nästan 85 procent.

Andelen som *själv har använt Internet i hemmet* under det senaste året varierar mellan nästan 80 procent för Lärarförbundet och ungefär 45 procent för Kommunal.

Tablå 9 Tillgång till dator i hemmet – och hur denna används. Procent

	Har tillgång till dator	Har själv använt dator i hemmet under senaste året	Har tillgång till Internet	Har själv använt Internet senaste året	Har själv använt datorn för att spela spel	Har själv använt datorn för ordbehandling m m
Metall	78	65	70	58	44	41
Handels	70	55	60	48	36	35
SEKO	87	75	76	65	38	38
Kommunal	71	58	59	44	35	39
SIF	88	83	81	74	46	66
Läraryrket	91	84	84	79	32	68
SKTF	82	75	73	67	40	65

Vi illustrerar skillnaderna vad gäller Internet i diagram 7 (och ytterligare information ges i tabell 5 i bilagan).

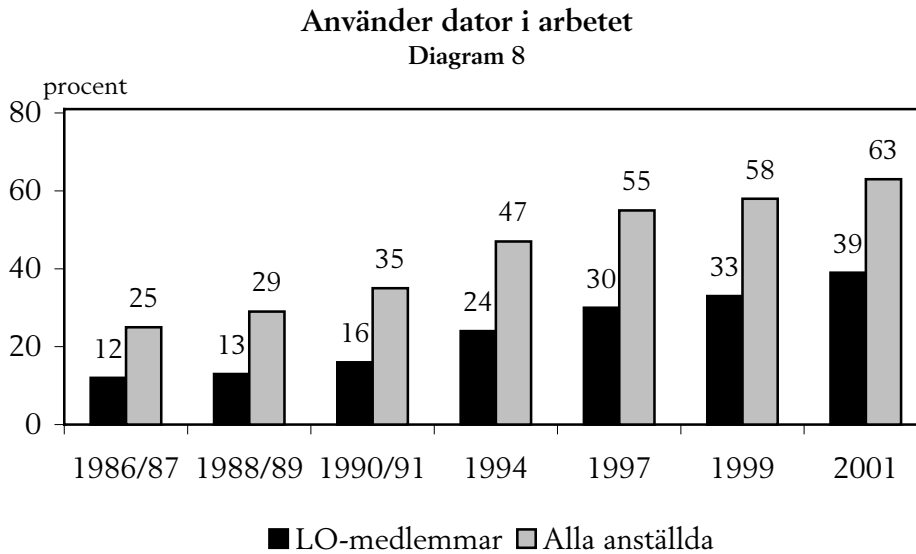

DATOR I ARBETET

Kraftigt ökad datoranvändning på jobbet – men stora skillnader mellan olika grupper

När det gäller förändringarna av användningen av dator i jobbet har vi jämförbara siffror *ända tillbaka till 1986/87*. Vad som har skett beskrivs i diagram 8.

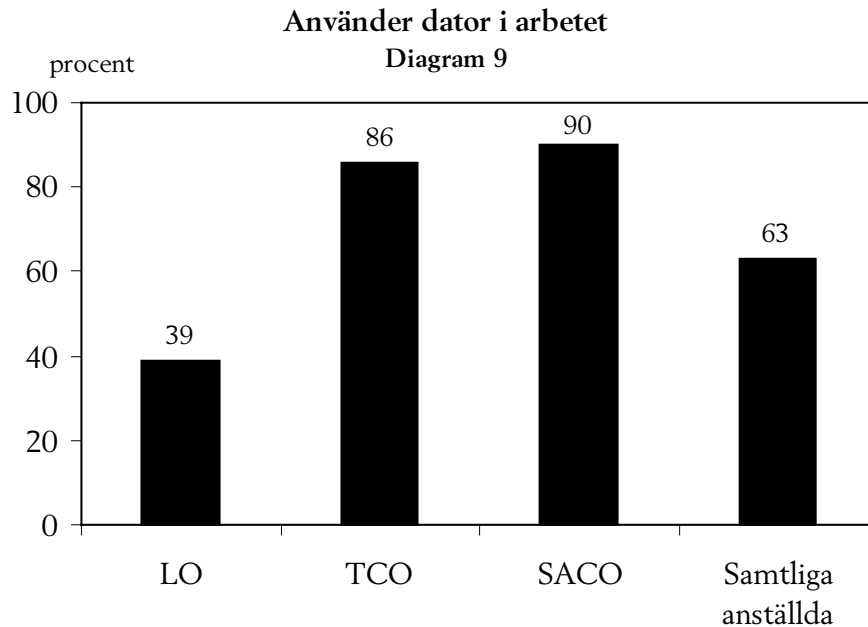
Man kan där se att utvecklingen var ganska långsam under 1980-talet, särskilt om vi ser till gruppen LO-medlemmar. Men därefter skedde en kraftig ökning. Mellan 1990/91 och 1997, alltså en period av 6 ½ år, ökade andelen LO-medlemmar som använder dator i arbetet från 16 till 30 procent. Mellan 1997 och 1999 tycktes ökningen bromsas upp – en ökning bara från 30 till 33 procent bland LO-medlemmar. Mellan 1999 och 2001 har dock förändringarna återigen skett snabbare – från 33 till 39 procent under dessa båda år.

Också bland TCOs och SACOs medlemmar har andelen som använder dator i arbetet ökat starkt. Detta framgår av tablå 10 där vi också gör en uppdelning efter kön.

Tablå 10 Använder dator i arbetet. Procent

	1986/87	1990/91	1994	1997	1999	2001
LO						
Kvinnor	9	12	21	22	28	32
Män	14	20	27	37	38	44
<i>Båda könen</i>	12	16	24	30	33	39
TCO						
Kvinnor	38	56	69	77	80	84
Män	50	69	77	84	89	91
<i>Båda könen</i>	43	62	72	79	84	86
SACO						
Kvinnor	24	40	61	78	84	85
Män	49	64	87	87	90	95
<i>Båda könen</i>	38	52	74	83	87	90
Samtliga anställda	25	35	47	55	58	63

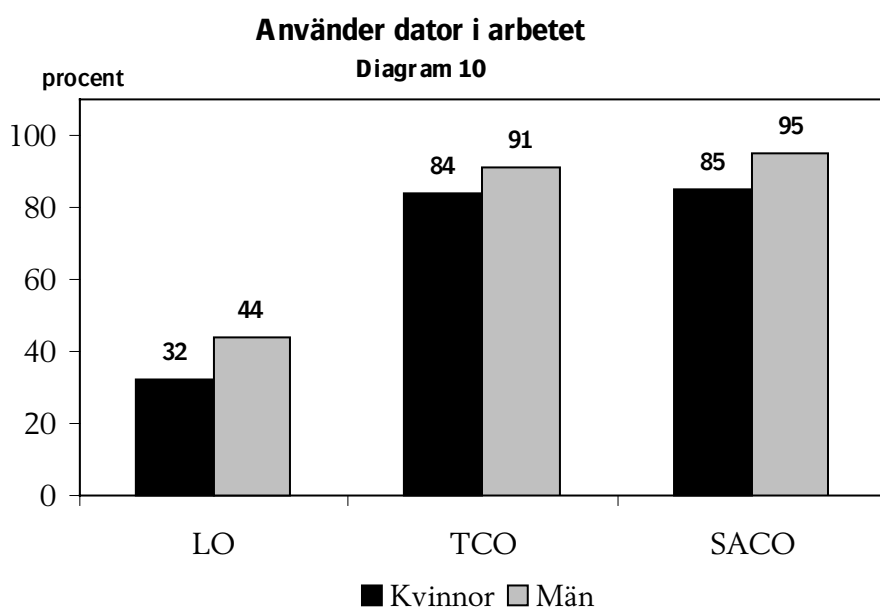
Nu använder ungefär 85 procent av TCOs medlemmar och 90 procent av SACOs medlemmar dator i sina arbeten jämfört med ungefär 40 procent bland LO-medlemmarna. Skillnaderna mellan arbetare och tjänstemän är alltså utomordentligt stora. Detta åskådliggörs i diagram 9.

En slutsats som man kan dra är att för drygt fjorton år sedan (1986/87) använde 25 procent av *alla anställda* i Sverige dator i sitt arbete. I dag är det nästan 65 procent.

Det finns alltså som redovisats stora skillnader mellan *kvinnor och män*. Detta illustreras i diagram 10. Andelen som använder dator i arbetet är genomgående högre bland män än bland kvinnor. Av betydelse i det sammanhanget kan vara att kvinnor i så mycket högre grad än män arbetar i direktkontakt med människor, där datorer idag inte används i så stor omfattning.

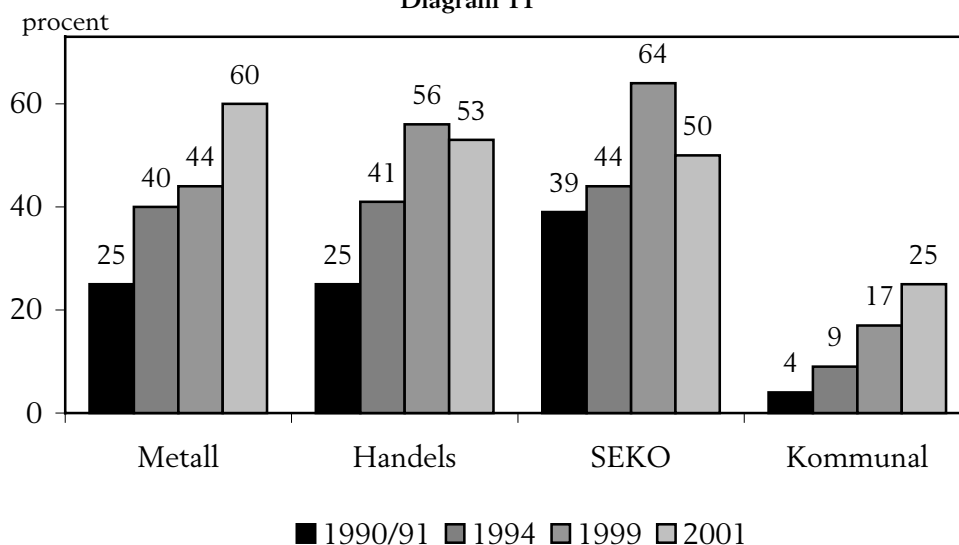
Andelen som använder dator i jobbet är allra lägst bland LOs kvinnor och högst bland SACOs och TCOs män.

Det visar sig att den starka ökningen av datoranvändningen under 1990-talet gäller bland LO-medlemmar inom såväl den privata, statliga som kommunala sektorn (diagram 11). Till exempel framgår att andelen som använder dator i arbetet mer än fördubblats i Handels sedan 1990/91 och i Metall har nästan skett en tredubbling. I Kommunal har ökningen ännu större - dock från en betydligt lägre nivå.

Använder dator i arbetet

Diagram 11

Bland medlemmar i Industritjänstemannaförbundet har andelen som använder dator i arbetet ökat från 79 procent i början av 90-talet till 95 procent 2001. I Lärarförbundet har skett en ökning från 14 procent 1990/91 till 62 procent år 2001. Bland Kommunaltjänstemän har skett en ökning från 59 procent 1990/91 till 90 procent år 2001.

Hur lång tid per arbetsdag arbetar man vid datorn?

Hur pass vanligt är det då att anställda *arbetar mycket lång tid per dag vid datorn*? Resultaten visar att av de LO-medlemmar som använder dator i arbetet utnyttjar ungefär var femte - 24 procent - datorn *mer än fyra timmar per dag*. Bland TCO-medlemmar är motsvarande andel 49 procent och bland SACO-medlemmar 43 procent. Om vi istället ser på andelen som använder *datorn mer än en timme per dag* blir motsvarande andelar 50 procent för LO, 80 procent för TCO och 80 procent för SACO.

För både arbetare och tjänstemän har tiderna vid datorn ökat under 90-talet.

Vilka som helt saknar datorerfarenhet

I detta avslutande avsnitt ska vi se på hur vanligt det är bland olika grupper av anställda att man *helt saknar erfarenhet av att arbeta med dator* – att man varken använder dator på jobbet eller i hemmet. En första översikt ges i tablå 11.

Tablå 11 Användning av dator i arbetet och i hemmet. Procent

	LO	TCO	SACO	Samtliga anställda
Använder dator i arbetet och i hemmet	28	71	75	51
Använder dator i arbetet men ej i hemmet	11	15	15	12
Använder ej dator i arbetet men i hemmet	32	10	8	22
Använder dator varken i arbetet eller i hemmet	29	4	2	15
Summa	100	100	100	100

Det framgår att *nästan tre av tio LO-medlemmar – 29 procent - är helt utan erfarenhet att arbeta med dator*. De använder varken dator i sina arbeten eller dator i hemmet. Sådan avsaknad av datorerfarenhet förekommer nästan inte alls bland medlemmar i TCO och SACO.

En *samtidig uppdelning efter klass och kön* gör att skillnaderna mellan grupperna ökar ytterligare. Detta beskrivs i tablå 12 och på ett mera åskådligt sätt i diagram 12.

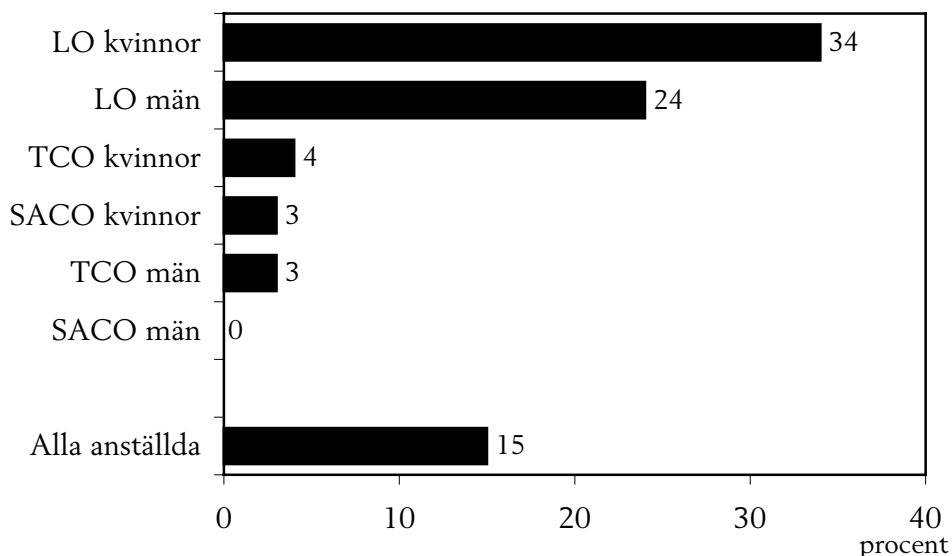
Tablå 12 Användning av dator i arbetet och i hemmet. Procent

	LO		TCO		SACO	
	kvinnor	män	kvinnor	män	kvinnor	män
Använder dator i arbetet och i hemmet	21	34	66	79	68	83
Använder dator i arbetet men ej i hemmet	11	10	18	12	17	12
Använder ej dator i arbetet men i hemmet	34	32	12	6	12	5
Använder dator varken i arbetet eller i hemmet	34	24	4	3	3	0
Summa	100	100	100	100	100	100

De två ytterligheterna i diagram 12 är kvinnorna inom LO och männen i SACO. Att *varken* använda dator på jobbet eller i hemmet gäller för var tredje kvinna inom LO (34 procent) men inga alls bland SACOs män.

Använder varken dator i arbetet eller i hemmet.

Diagram 12

Som tidigare berörts är *generationsskillnaderna* mycket stora. I tablå 13 visar vi hur det ser ut inom LO.

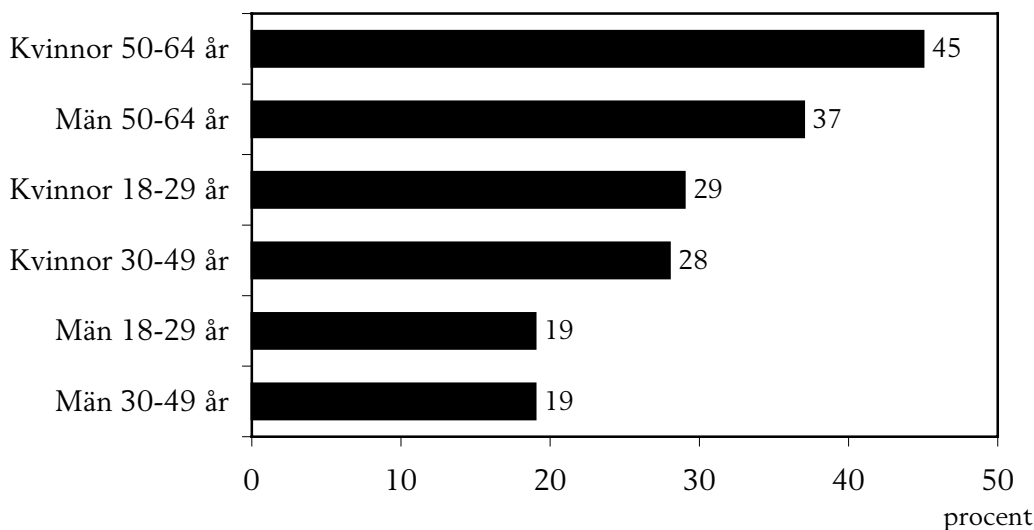
Tablå 13 Användning av dator i arbetet och i hemmet. Procent av LO-medlemmar

	Kvinnor			Män		
	18-29 år	30-49 år	50-64 år	18-29 år	30-49 år	50-64 år
Använder dator i arbetet och i hemmet	23	25	13	38	38	24
Använder dator i arbetet men ej i hemmet	9	8	18	9	7	15
Använder ej dator i arbetet men i hemmet	39	39	24	34	36	24
Använder dator varken i arbetet eller i hemmet	29	28	45	19	19	37
Summa	100	100	100	100	100	100

Andelen som helt saknar datorerfarenhet – använder varken dator i jobbet eller i hemmet – speglas i diagram 13. Det framgår här bland annat *att i åldersgruppen 50-64 år saknar så mycket som 45 procent helt datorerfarenhet*. Också bland män i samma åldersgrupp är andelen mycket hög – 37 procent. Den andra ytterligheten bland LOs medlemmar är män i åldersgruppen 18-29 år och 30-49 år, bland vilka ungefär var femte saknar datorerfarenhet.

Använder varken dator i arbetet eller i hemmet. LO-medlemmar.

Diagram 13

Men stora förändringar har dock skett. Så sent som år 1994 var *andelen LO-medlemmar som helt saknar datorerfarenhet* så hög som 66 procent. År 1997 hade andelen sjunkit till 47 procent, år 1999 till 35 procent och år 2001 till 29 procent. Bland LOs *kvinnor* har andelen sjunkit från 68 procent år 1994 till 51 procent år 1997, 39 procent år 1999 och 34 procent år 2001. I den grupp som allra mest saknar datorerfarenhet, *LO-kvinnor i åldrarna 50-64 år*, har andelen som varken har tillgång till dator i hemmet eller använder dator i arbetet minskat från 74 procent år 1994 till 72 procent år 1997, 61 procent år 1999 och 45 procent år 2001.

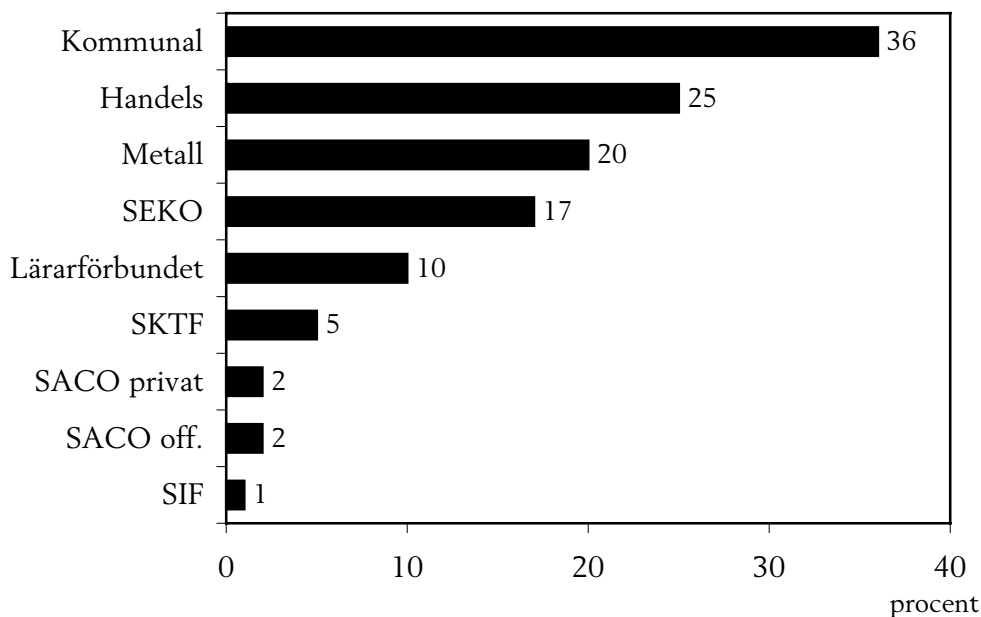
I vilken utsträckning förekommer då att medlemmar i olika *fackförbund* helt saknar datorerfarenhet? Den jämförelse som görs i tablå 14, och mera åskådligt i diagram 14, ger vid handen att ungefär 35 procent av Kommunals medlemmar, var fjärde medlem i Handels och två av tio medlemmar i Metall *helt saknar datorerfarenhet*. Bland privatanställda tjänstemän finns det knappt några alls som är i den situationen.

Tablå 14 Användning av dator i arbetet och i hemmet. Procent av LO-medlemmar

	Metall	Handels	SEKO	Kommunal	SIF	Läraryr	SKTF
Använder dator i jobbet och i hemmet	45	33	42	19	79	56	69
Använder dator på jobbet men ej i hemmet	15	20	8	6	16	6	20
Använder ej dator på jobbet men i hemmet	20	22	33	39	4	28	6
Använder dator varken på jobbet eller i hemmet	20	25	17	36	1	10	5
Summa	100	100	100	100	100	100	100

Använder varken dator i arbetet eller i hemmet.

Diagram 14

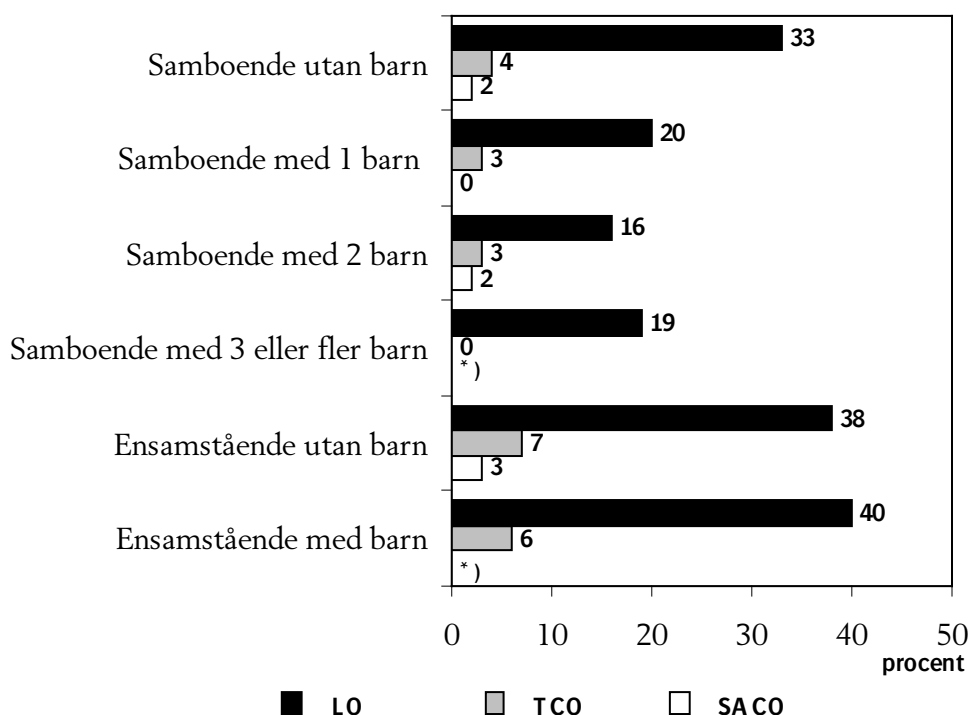

Låt oss avslutningsvis se vilka skillnader som finns mellan arbetare och tjänstemän i olika familjetyper. Resultaten sammanfattas i diagram 15.

Använder varken dator i arbetet eller i hemmet.

Diagram 15

*) Antalet i urvalet alltför litet.

En slutsats av denna jämförelse är att det är oerhört mycket vanligare i arbetarfamiljer än i tjänstemannafamiljer att föräldrarna helt saknar datorerfarenhet. Detta ger också väsentligt olika förutsättningar för barnen.

LO och IT-FRÅGORNA

Sedan den förra undersökningen har det varit en markant ökning av IT-användningen bland LO-medlemmarna. Det ger förhoppningar om att strukturomvandlingen i arbetslivet börjar ta fart för LO-grupperna och att ny teknik och kompetensutveckling blir vanligare.

Men skillnaderna i förhållande till andra anställda är fortfarande avsevärda, och som statistiken visar saknar så mycket som tre av tio LO-medlemmar helt datorerfarenhet.

Tillgången till IT och Internet betyder inte alltid att man faktiskt använder sig av de möjligheter som den nya tekniken ger. Detta blev klarlagt i den IT-rapport som LO redovisade förra året och det syns tydligt även nu. Regeringens IT-kommission har ägnat fenomenet stor uppmärksamhet och drar slutsatsen att det fortfarande finns allför lite information på nätet för att stora grupper ska finna det meningsfullt att söka där. Risken är stor att bland annat många LO-medlemmar, i

den goda avsikten att skaffa sig tillgång till kunskap och information på nätet, efter en tid kan komma att finna att det inte var så mycket värt att sträva efter. Tjänsterna är fortfarande begränsade, de kommersiella intressena dominerar och information som har strategisk betydelse för individen är fortfarande sparsamt förekommande.

Det finns, som framhållits, fortfarande mycket stora skillnader i tillgången till och användandet av IT i det svenska samhället. Störst är dessa olikheter i arbetslivet.

Det motverkar en tillväxt- och kompetensbefrämjande utveckling i arbetslivet och i samhället. Det försenar många grupper tillträde till ett eget IT-användande som måste ses som ett fördelningspolitiskt misslyckande om det inte åtgärdas. Sverige knyter stora förhoppningar till ett ökande användande av IT i samhället, vilket återspeglar sig i ekonomiska satsningar, forskning och politiska beslut. Rimligen måste det då vara angeläget att få med *alla* grupper i utvecklingen, inte bara de som har stöd av marknadsutvecklingen eller den egna kompetensen.

LO-medlemmarna har visat att man är redo att ta till sig den nya tekniken och integrera den i sina vardagsliv. De höga användarsiffrorna för IT i hemmen pekar entydigt på detta. Det är alltså inte rädsla eller fördomar hos LOs medlemmar som bromsar utvecklingen.

Slutsatser:

- LO instämmer i regeringens IT-kommissions nyligen lagda (juni 2002) förslag att så kallade breddtjänster måste utvecklas så att det blir meningsfullare att söka och hämta information på nätet. Om offentliga myndigheter gör sin information tillgänglig och sökbar skapas en rejäl nytta för den enskilde användaren.
- LO anser att det är nödvändigt med trepartssamtal mellan arbetsmarknadens parter och Näringsdepartementet för att diskutera hur vi ska klara kompetensutvecklingsbehoven i arbetslivet som följer med ett ökat IT-användande.
- LO anser också att en fortsatt stark samhällelig utbyggnad av bredband, och frågor om operatörsneutralitet och taxor är viktiga att lösa för att befrämja en demokratisk och fördelningspolitiskt acceptabel IT-utveckling. När i en framtid en betydande del av kontakterna mellan individ och myndighet och det övriga samhället kommer att ske via nätet riskerar annars den nuvarande situationen att permanentas.
- Persondatorreformen har varit värdefull och bör fortsätta, men kan utvecklas. Den utestänger vissa grupper och är inte kostnadsneutral i förhållande till andra insatser för att öka IT-användandet.

LOs egna insatser

LO bedriver ett omfattande arbete, företrädesvis i projektform, för att utveckla metoder och strategier som kan öka LO-medlemmarnas tillträde till informationssamhället.

- DLK-projektet (projektet för distansstött lärande för lokala kunskapsbehov) handlar om att hitta former för att öka det fackliga lärandet.
- UsersAward handlar om att finna metoder att öka de anställdas inflytande över IT-utvecklingen på deras arbetsplatser.
- LOs IT-skola handlar om att finna nya distansstödda metoder för kompetensutveckling i arbetslivet, dvs. ett livslångt lärande.
- KUL-projektet (projektet för kompetensutveckling och lärande i arbetslivet) handlar om hur nya fackliga arbetsformer kan stödja de anställdas kompetensutveckling, inte minst genom IT.

För mera information om LOs arbete med IT-frågorna, kontakta Ove Ivarsen, LOs IT-ombudsman, 08-796 27 95, mobil 070-558 27 95

BILAGA

Tabell 1 Har under senaste året använt Internet på dator i hemmet. Procent

	Minst någon gång under det senaste året	Minst någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
LO	50	35	21
TCO	72	50	28
SACO	78	63	40
Samtliga anställda	63	47	28

Tabell 2 Har under senaste året använt Internet på dator i hemmet. Procent

	Minst någon gång under det senaste året	Minst någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
<u>LO</u>			
Kvinnor	42	28	14
Män	57	41	28
<u>TCO</u>			
Kvinnor	69	45	21
Män	76	58	37
<u>SACO</u>			
Kvinnor	72	56	31
Män	84	70	50

Tabell 3 Har under senaste året använt Internet på dator i hemmet. Procent av LO-medlemmar.

	Minst någon gång under det senaste året	Minst någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
<u>Kvinnor</u>			
18-29 år	54	39	25
30-49 år	50	33	16
50-64 år	25	15	6
<u>Män</u>			
18-29 år	65	54	36
30-49 år	65	46	30
50-64 år	38	25	19

Tabell 4 Har under senaste året använt Internet på dator i hemmet. Procent av LO-medlemmar.

	Minst någon gång under det senaste året	Minst någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
<u>Gifta/samboende</u>			
Utan barn	46	32	18
Med 1 barn	64	40	25
Med 2 barn	64	41	19
Med 3 el fler barn	67	46	31
<u>Ensamstående</u>			
Utan barn	36	31	23
Med barn	40	28	20

Tabell 5 Har under senaste året använt Internet på dator i hemmet. Procent.

	Minst någon gång under det senaste året	Minst någon gång i veckan	Flera gånger i veckan
Metall	58	42	24
Handels	48	38	24
SEKO	65	53	34
Kommunal	44	29	17
SIF	74	56	35
Läraryrskombundet	79	48	27
SKTF	67	46	22